

САМАРАНОКИИ ИСТЕҲСОЛИ ЗИРОАТҲОИ ПОЛИЗӢ ДАР ҶУМҲУРИИ
ТОҶИКИСТОН

Қодиров Р.Н., Пиров Д.Ш.

Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш.Шоҳтемур

Калимаҳои асосӣ: самаранокии истеҳсол, ташаккул, рушд, полизипарварӣ, ҳосил, ҳосилнокӣ.

Полизипарварӣ дар иқтисодёти кишоварзӣ яке аз соҳаҳои асосӣ ба ҳисоб рафта, таъмини амнияти озуқаворӣ маҳз аз рушди соҳаи мазкур вобастагии калон дорад. Таъмини амнияти озуқаворӣ бо маҳсулоти зерсоҳаи полизӣ яке аз масъалаҳои калидии иқтисоди миллӣ ба ҳисоб рафта, барои зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли зироати полизӣ бо дар назардошти афзоиши аҳоли муҳим ва ҳалталаб ба шумор меравад.

Полизипарварӣ дар ҷумҳурӣ бо дарназардошти хусусиятҳои ба худ хоси равишҳои тақрористеҳсолкунӣ ва мураккабии соҳаи кишоварзӣ аз ҷиҳати истеҳсол яке аз ҷойҳои намоёнро ба худ касб менамояд. Аз ин лиҳоз зарурияти омӯзиш ва дарёфти роҳҳои боз ҳам баланд бардоштани самаранокии истеҳсоли онро муҳим ва саривақтӣ мешуморем. Масъалаи омӯзиши баланд бардоштани самаранокии истеҳсоли зироатҳои полизӣ дар ҷумҳурӣ яке аз масъалаҳои мубрами рӯз ба шумор рафта, барои рушди минбаъдаи соҳаи мазкур самти асосӣ ба ҳисоб меравад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳҳои зиёд намудани истеҳсоли маҳсулоти полизӣ дар оянда аз ҳисоби зиёд намудани масоҳати майдони кишт маҳдуд арзёбӣ мегардад. Аз ин рӯ зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли полизӣ бояд аз ҳисоби баланд бардоштани ҳосилнокӣ амалӣ гардонида шавад. Дар сурати риоя гардидани низоми номбаргардида ва истифодаи самараноки заминҳои таъиноти кишоварзӣ (махсусан заминҳои зироати полизӣ) имконият фароҳам меорад, ки дар ҷумҳурӣ ҳаҷми истеҳсоли зироатҳои полизӣ 1,0-1,5 баробар зиёд гардад. Қайд намудан ба маврид аст, ки соли 2020 дар ҷумҳурӣ майдони кишти полизӣ 22754 гектарро ташкил намудааст, ки дар ҷадвали 1 динамикаи майдони кишти зироатҳои полизиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020 дида мебароем.

Ҷадвали 1. Динамикаи майдони кишти зироатҳои полизӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, солҳои 2015-2020, гектар

Солҳо	Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон	Вилояти Суғд	Вилояти Хатлон	Ноҳияҳои тобеи марказ	Ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ
2015	17	7266	13107	968	21358
2016	10	6006	13210	744	19970
2017	7	6114	13381	794	20296
2018	7	4930	14177	813	19927
2019	2	5661	15393	827	21883
2020	-	6477	15456	821	22754

Манбаъ: ҳисоби муаллиф дар асоси маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, с 2021. Саҳ 115-119

Тавре, ки аз маълумоти ҷадвали 1 дида мешавад, барои баланд бардоштани самаранокии истеҳсоли зироатҳои полизӣ дар қатори дигар омилҳои таъсиррасон низ аз ҳисоби зиёд намудани масоҳати майдони кишт истифода карда шудааст. Агар маълумоти ҷадвали 1-ум ро мавриди таҳлил қарор диҳем, маълум мегардад, ки афзоиши мутлақи масоҳати майдони кишти полизӣ дар се соли охир ба вилоятҳои Суғд ва Хатлон рост меояд. Агар соли 2018 масоҳати майдони кишти полизӣ дар вилояти Суғд 4930 гектарро ташкил дода бошад, пас ин нишондиҳанда дар соли 2020 ба 6477 гектар расонида шудааст, ки нисбати соли 2018, 31,4 фоиз зиёд гардидааст. Агар вилояти Хатлон соли 2019 дар майдони умумии 21883 гектар кишти полизиро гузаронида бошад, пас соли 2020 ин нишондиҳанда ба 22754 гектар расонида шудааст, ки нисбати соли 2019 дар ҳаҷми умумии 871 гектар зиёд аст. Сабаби асосии зиёд гардидани масоҳати майдони кишти полизӣ дар ин ду минтақаи асосии истеҳсолкунандаи зироатҳои полизӣ аз кам намудани масоҳати майдони кишти зироатҳои техникӣ, зироатҳои равшандиҳанда ва зироатҳои ғалладонагӣ, инчунин аз ҳисоби ба гардиши кишоварзӣ баргардонидани заминҳои бекор монда маънидод карда мешавад.

Нишондиҳандаи дигаре, ки самаранокии иқтисодии зерсоҳаи полизипарвариро таъмин менамояд, ин ҳосилнокии он ба ҳисоб меравад, ки аз самаранок истифодабарии замин ва

ташкили дурусти истеҳсолот вобастагии калон дорад. Аз ин рӯ бо истифода аз нишондиҳандаҳои омории чадвали 2 ҳосилнокии полизиро дар мисоли минтақаҳои ҷумҳурӣ дида мебароем.

Чадвали 2. Ҳосилнокии полизӣ дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020, с/га

Солҳо	Вилояти Мухтори Кӯхистони Бадахшон	Вилояти Суғд	Вилояти Хатлон	Ноҳияҳои тобеи марказ	Ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ
2015	141,8	185,9	269,6	100,8	233,4
2016	161	189,8	278,7	125,8	246,2
2017	128,6	206,2	283,5	140,2	254,6
2018	125,7	226,1	283,8	139	263,6
2019	150	214,7	284	139,3	260,6
2020	-	229	289,1	144,4	266,8

Манбаъ: ҳисоби муаллиф дар асоси маълумоти Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, с 2021. Саҳ 210-214

Тавре, ки аз маълумоти чадвали 2 бар меояд ҳосилнокии полизи дар солҳои охир тағйирёбанда арзёбӣ гардида, маълумоти омории дар чадвали 2 оварда шуда аз он шаҳодат медиҳанд, ки соли 2020 ҳосилнокии полизӣ дар ҷумҳурӣ нисбат ба соли 2015 ба ҳисоби миёна 33,4 сентнер аз ҳар гектар замин зиёд гардидааст. Дар ин марҳилаи таҳқиқот зиёдшавии назарраси ҳосилнокии полизӣ ба вилояти Хатлон рост меояд. Паст гардидани ҳосилнокии полизӣ дар ҷумҳурӣ соли 2019 нисбат ба соли 2018 пеш аз ҳама ба кохиш ёфтани ҳосилнокии ин намуди маҳсулот дар Вилоятҳои Мухтори Кӯхистони Бадахшон ва Суғд фаҳмида мешавад.

Нишондиҳандаи дигаре, ки самаранокии иқтисодии соҳаи полизипарвариро тавсиф менамояд, ин ҷамъоварии умумии ҳосили зироатҳои полизӣ ба шумор меравад. Ҷамъоварии умумии полизӣ фаъолияти истеҳсолии намудҳои алоҳидаи полизиро дар як давраи муайян ба худ таҷассум менамояд. Аз ин рӯ ҳосили умумии полизиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор медиҳем.

Чадвали 3. Ҷамъоварии умумии полизӣ дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020, ҳазор тонна

Солҳо	Вилояти Мухтори Кӯхистони Бадахшон	Вилояти Суғд	Вилояти Хатлон	Ноҳияҳои тобеи марказ	Ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ
2015	0,2	138,4	440,4	13,4	592,4
2016	0,2	118,5	463,2	12,3	594,2
2017	0,09	132,9	482,4	15,9	631,3
2018	0,09	113,8	512,4	15,5	641,8
2019	0,03	127,5	558,9	14,9	701,3
2020	-	151,8	589,9	16,1	757,8

Манбаъ: ҳисоби муаллиф дар асоси маълумоти Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, с 2021. Саҳ 176-179

Тавре, ки аз маълумоти чадвали 3 дида мешавад, таи солҳои охир ҳаҷми истеҳсоли полизӣ дар ҷумҳурӣ рӯ ба афзоиш дошта суръати афзоиши он дар вилоятҳои Суғд, Хатлон ва Ноҳияҳои тобеи марказ мутаносибан 119,1; 105,5 ва 108,1 фоизро ташкил намудааст. Сабаби асосии афзоиш ёфтани ҳаҷми истеҳсоли полизӣ дар ҷумҳурӣ таи солҳои охир пеш аз ҳама аз зиёд гардидани масоҳати майдони кишт ва баланд гардидани ҳосилнокӣ аз ҳар як воҳиди майдони кишт маънидод мегардад.

Новобаста аз он, ки ҳаҷми истеҳсоли полизӣ дар ҷумҳурӣ таи солҳои охир рӯ ба афзоиш дорад, таъмини аҳолии кишвар бо полизӣ то ҳол ҳалли худро наёфтааст. Барои таъмини пурраи аҳолии кишвар бо маҳсулоти полизӣ истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзиро лозим аст, ки вобаста ба афзоиши шумораи аҳоли ҳамасола бояд истеҳсоли полизиро на камтар аз 800 ҳазор тонна истеҳсол намоянд.

Пешниҳод карда мешавад, ки барои минбаъд зиёд кардани ҳаҷми истеҳсоли полизӣ ва баланд бардоштани самаранокии он дар ҷумҳурӣ бояд тадбирҳои зерин амалӣ карда шавад:

- интиҳоби дурусти майдони кишт ва омода намудани хоки минтақа барои кишти полизӣ;
- интиҳоби тухмиҳои репродуктивӣ ва ниҳолҳои хушсифат;
- риояи қорҳои агротехникӣ ва мубориза бар зидди ҳар гуна касалиҳо ва ҳашаротҳои зараррасон;
- ҷамъоварии беталафи ҳосил ва вобаста ба талабот пешниҳод намудани он ба бозор.

- Аз рӯйи натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур ба ҳуҷосае омадан мумкин аст, ки самаранокии иқтисодии истеҳсоли зироатҳои полизӣ дар аксар маврид аз қорӣ намудани тадбирҳои зерин вобастагии калон дорад.

Дар марҳилаи минбаъдаи таҳқиқот бо мақсади муайян намудани омилҳои ба самаранокии парвариши зироатҳои полизипарварӣ таъсиррасон ва дарёфти захираҳои афзун намудани ҳаҷми истеҳсоли зироатҳои полизӣ мавриди таҳлил қарор хоҳанд гирифт.

АДАБИЁТ:

1. Вахидов В.В. Таджикистан: Проблемы модернизации сельского хозяйства. Монография.- Душанбе, Ирфон, 2007. - 432 с.
2. Пиров Д.Ш., Набиев И.И. Омилҳои ташаккулдиҳандаи самаранокии иқтисодии истеҳсоли сабзавот дар минтақаи ҳисор. Кишоварз 3 (88).2020 саҳ 218-223.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК. Учебник - Москва, ИНФРА-М 2011. - 652 с.
4. Омори кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Маҷмӯаи оморӣ. Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон - Душанбе, 2021. -326 с.

АННОТАЦИЯ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОИЗВОДСТВА БАХЧЕВЫХ КУЛЬТУР В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

В данной статье рассматриваются вопросы повышения эффективности производства бахчевых культур в стране, и рассматривается дальнейшее развитие отрасли, которое напрямую зависит от посевных площадей, валового сбора и урожайности. Также, на основе изучения научных источников отечественных и зарубежных ученых, предложены меры, влияющие на эффективность производства бахчевых культур.

Ключевые слова: эффективность производства, формирование, развитие, бахчевые культуры, валовые сбор, урожайность.

ANNOTATION

MELONS AND GOURDS PRODUCTION EFFICIENCY IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

This article discusses the issues of increasing the efficiency of production of melons and gourds in the country and considers the further development of the industry, which directly depends on the sown area, gross harvest and yield. Also, based on the study of scientific sources of domestic and foreign scientists, measures are proposed that affect the efficiency of production of melons and gourds.

Key words: production efficiency, formation, development, melons and gourds, gross harvest, yield.

Сведения об авторах:

Кадиров Рустам Нарзикулович – соискатель кафедры организация сельскохозяйственного производства Таджикского аграрного университета имени Ш.Шотемур город Душанбе, тел: (992) 918 89 86 94; E-mail: Kadyrovrustam166@gmail.com

Пиров Далерджон Шахобиддинович-аспирант институт экономика и систематических исследований сельскохозяйственного развития Академии сельскохозяйственных наук Таджикистана город Душанбе, тел: (992) 918 59 59 28; E-mail: dalerjon-8585@mail.ru